

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

درسام

روشنی نو در آموزش

بر پایهٔ شیوه‌نامهٔ آموزشی - تربیتی - فرهنگی

تعمیر کننده

مهدی مومنی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درسنامه تجوید قرآن کریم

نویسنده:

مهدی مومنی

ناشر چاپی:

مolf

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	درسنامه تجوید قرآن کریم
۶	مشخصات کتاب
۶	مقدمه
۸	درس اول: قرائت
۸	شیوه قرائت
۱۰	معنای تجوید
۱۱	درس دوم: مخارج حروف
۱۷	درس سوم: آشنایی با صفات حروف
۱۷	اشاره
۲۰	صفات فرعی (غیر متضاده)
۲۲	درس چهارم: احکام حروف (صفات عارضی)
۲۴	درس پنجم: ادغام
۲۴	اشاره
۲۷	درس ششم: احکام میم ساکن
۲۸	درس هفتم: احکام نون ساکن و تنوین
۳۱	درس هشتم: قصر ومد
۳۴	درباره مرکز

درسنامه تجوید قرآن کریم

مشخصات کتاب

درسنامه تجوید قرآن کریم

تهیه کننده

مهدی مومنی

پاییز 1394

ص: 1

مقدمه

فراگیری در سطح مخارج حروف و قسمتی از صفات حروف بر هر مسلمان مکلف شرعاً واجب است؛ اما برای آن کسانی که مایلند قاری قرآن باشند و قرآن را دلنواز و هنرمندانه (1) قرائت کنند فراگیری و بکارگیری تمام احکام تجویدی و ظرائف آن لازم و ضروری است.

در این درسنامه اهم قواعد کاربردی برای آشنایی «طلاب، معلمین و قاریان قرآن» بیان شده است. مطالب ذکر شده خلاصه ای از بعضی کتابهای تجویدی (2) است.

در اینجا به بعضی از فتاوا در برخی از مباحث تجویدی اشاره میکنیم.

ملاک صحت قرائت در نماز: ادای حروف از مخارج آن و ادای صحیح اعراب و سکون کلمات آن است. (امام، بهجت)

رعایت ادغام متمثلین در یک کلمه واجب است. (امام، تبریزی) ولی در دو کلمه احتیاط مستحب است. (امام)

ادغام کردن لام در حروف شمسی و ادغام نکردن لام در حروف قمری واجب است (امام)

ادغام نون در حروف یرملون احتیاط مستحب است (امام)

رعایت مد متصل واجب است (بهجت)

رعایت مد لازم واجب است (صافی، بهجت)

وقف به حرکت و وصل به سکون به احتیاط واجب (بهجت، صافی) و به احتیاط مستحب انجام ندهد (امام، سیستانی، زنجانی، تبریزی)

در پایان سربلندی و موفقیت روزافزون در پناه قرآن برای استادانی که مرا در مسیر تلاوت آیات الهی یاری کردند از خدای منان خواستارم؛ اجرهم عندالله.

والسلام

مهدی مومنی قم المقدسه 1394

ص: 2

1- قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: زينوا القرآن باصواتكم. با صداهای خوش خود قرآن را زینت دهید. مستدرک الوسائل، ج 1، ص 295.

2- تجوید و روانخوانی قرآن کریم استادان حبیبی و شهیدی؛ حلیة القرآن ج 1 و 2 سید محسن موسوی بلده؛ تحسین التلاوة علی قاسمی، یادداشت های نگارنده در کلاس های آموزشی

درس اول: قرائت

تعریف قرائت: در لغت بمعنای جمع کردن و در اصطلاح یعنی چگونگی ادای صحیح حروف و کلمات قرآن به همان شیوه ای که در صدر اسلام از پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم شنیده شده است.

شیوه قرائت

طبق آیه وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا (1) کتاب آسمانی مسلمانان بصورت ترتیل نازل شده است. و همچنین خدای سبحان دستور می دهد که وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا (2) قرآن را به صورت ترتیل بخوانید. در می یابیم شیوه مورد سفارش خدای سبحان در خواندن کتاب قرآن بصورت ترتیل است.

تعریف ترتیل: در لغت بمعنای ترتیب موزون اما در اصطلاح بمعنای خواندن قرآن بصورت صحیح شمرده و همراه با تدبر در معانی آیات است. در بیانی جامع امیر المومنین علیه السلام می فرماید: الترتیلُ أداءُ الحُرُوفِ وَحِفْظُ الوُقُوفِ (3) تلفظ صحیح حروف و انتخاب محل مناسب برای وقف کردن را ترتیل گویند.

ص: 3

1- فرقان/ 32

2- مزمل / 4

3- بحار الأنوار، ج 64، ص 323

أَدَاءُ الْحُرُوفِ هَمَانِ عِلْمِ تَجْوِيدِ اسْتِ كِهْ شَامِلِ سَهْ بَخْشِ رِعَايَةِ مَخَارِجِ حُرُوفِ، حَقِّ حُرُوفِ (صِفَاتِ حُرُوفِ)، مُسْتَحَقِّ حُرُوفِ (أَحْكَامِ حُرُوفِ) مِىْ شُود. حِفْظُ الْوُقُوفِ هَمَانِ عِلْمِ وَقْفِ وَابْتِدَائِ اسْتِ.

اقسام قرائت ترتیل از جهت موقعیت قاری یا سرعت تلاوت

1. تحقیق (المصحف الموجود) : کند خوانی

این قسم به دو گونه آموزشی و مجلسی اجرا می شود.

کاربرد تحقیق خوانی: جهت تعلیم قرائت به شاگردان و نیز تمرین و ریاضت

زبان برای اداء کامل قواعد تجویدی است.

با این روش قرآن را میتوان در 60 ساعت ختم نمود.

2. تدویر (المصحف المرتل): متوسط خوانی که در بین مردم به ترتیل مشهور است.

با این روش قرآن را میتوان در 30 ساعت ختم نمود در سالهای اخیر این شیوه در محافل جزء خوانی بهنگام ماه مبارک رمضان رونق زیادی پیدا کرده است.

3. تحذیر تند خوانی

از این روش غالباً در نماز برای خواندن سوره های بزرگ استفاده می شود.

با این روش قرآن را میتوان در 15 ساعت ختم نمود.

نکته

رِعَايَةُ اَصُولِ تَرْتِيلِ اَدَاءِ الْحُرُوفِ وَ حِفْظِ الْوُقُوفِ

در همه اقسام ترتیل ضروری است.

ص: 4

تلفظ هر حرفی از مخرج آن با در نظر گرفتن احکام و صفات آن حرف.

فایده تجوید

قرائت رازینت و زیور میدهد. پس همانگونه که صوت و لحن زیبا کمک به زیبا خوانی قرآن میکند؛ رعایت قواعد تجویدی هم تلاوت را زیباتر و کامل تر خواهد کرد.

لازم به یادآوری است که قاریان قرآن کریم در کنار فراگیری قواعد تجوید از تمرین و ممارست مداوم زیر نظر استادان باتجربه و استفاده از نوار قراء مشهور غافل نشوند

سخن یکی از بزرگان

بقول علامه ذوالفنون میرزا ابوالحسن شعرانی الله رحمه الله (طرز ادای حروف کلام عربی را اگر کسی خواهد آسان و نیکو آموزد باید چهره به چهره از قاری استاد بشنود و به خواندن آنچه در کتاب تجوید نوشته است اکتفا نمی توان کرد.)

معرفی الگوی قرائت باتکیه بر رعایت دقیق قواعد تجویدی

تلاوت تدویر: استاد محمود خلیل الحصری، محمد صدیق منشاوی

تلاوت تحقیق: استاد خلیل الحصری، منشاوی، عبدالباسط، عبدالفتاح شعشاعی

ص: 5

درس دوم: مخارج حروف

مقدمه: اندامهای صوتی انسان: 1. اندام های تنفسی 2. تارهای صوتی 3. اندامهای گویایی (حلق-دهان-خیشوم)

مخرج: محل تلفظ حرف

تعداد مخارج حروف: 17 مخرج

مواضع دستگاه تکلم

جوف، حلق، لسان، شفتان، خیشوم

موضع جوف

فضای خالی حلق و دهان را گویند که محل خروج حروف مدی است.

ء اتونبی

موضع حلق

بین تارهای صوتی (محل برجستگی جلوی گردن) و مرز زبان کوچک

انتهاء حلق: همزه، هاء *قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا *

وسط حلق: عین حاء *يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا *

ابتدای حلق: غین، خاء *ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْخَائِنِينَ* ما كان يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ فِي

ص: 6

نَفْسٍ يَعْقُوبَ فَضَاهَا * مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ * فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا

مخرج حرف عین

دیوارهای وسط حلق به هم نزدیک و فضای حلق تنگ شده همراه با ارتعاش تارهای صوتی.

* جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ *

* فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ *

مخرج حرف حاء

دیوارهای وسط حلق کمی بیشتر به هم نزدیک و فضای حلق تنگتر شده بدون ارتعاش تارهای صوتی

ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ

تَلْفَحُ وُجُوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ

مخرج حرف غین

ریشه زبان بالا رفته و به زبان کوچک نزدیک شده همراه با ارتعاش صوتی

وَلَا يَغْرَنَكُم بِاللَّهِ الْعُرُورُ فَعُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ

موضع لسان

ص: 7

وسیع ترین موضع دستگاه تکلم با 10 مخرج که 18 حرف از آن اداء می شود.

مخرج حرف کاف

بالا رفتن انتهای زبان و متصل شدن به انتهای زبان کوچک و بخشی از نرم کام مجاور آن همراه با حبس هوا و ناگهانی اداء شدن.

* ذَالِكَ الْكِتَابُ، * كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ * يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ *

مخرج حرف ضاد

دو محل تلفظ

تلفظ ضاد قدیم: تماس یکی از دو کناره زبان با دندانهای آسیایی فک بالایی همان طرف همراه با ارتعاش تارهای صوتی و جریان صوت از میان آنها.

تلفظ ضاد مصری: با برخورد سر زبان با پایه دندانهای پیشین ادا می شود؛ این ضاد جهر و شدت دارد.

لازم به ذکر است که تلفظ ضاد قدیم یکی از ویژگی های لهجه قریش بوده است.

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضْعِفَهُ لَكُمْ

ص: 8

وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ

مخرج حرف طاء

قسمت جلویی روی سر زبان با لثه دندان ثنایا و ابتدای برآمدگی کام بالا برخورد کرده همراه با حبس هوا و ارتعاش تارهای صوتی و بالا آمدن ریشه زبان

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِلِّ لِلْكُتُبِ

وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الدِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِأَذْنِي

مخرج حرف صاد

بخش جلوی سطح زبان به صورت شیار به سطح صاف پشت لثه دندان های ثنایای بالایی نزدیک شده همراه با بالا آمدن ریشه زبان

أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا

فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ فَتَنَادُوا مُصْبِحِينَ

ص: 9

مخرج حرف ثاء

تماس سر زبان با دندانهای ثنایای بالا و دمیدن هوا بدون ارتعاش تارهای صوتی .

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوفْرَ

مَثَى وَثَلْ-ثَ وَرَبَّ-عَ ، ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ

مخرج حرف ذال

تماس سر زبان با دندانهای ثنایای بالا و دمیدن هوا همراه با ارتعاش تارهای صوتی .

مُدْبِدِينَ بَيْنَ ذَلِكَ * فَالْمُلْقِي-تِ ذِكْرًا عُدْرًا أَوْ نُدْرًا

مخرج حرف ظاء

تماس سر زبان با دندانهای ثنایای بالا و دمیدن هوا همراه با ارتعاش تارهای صوتی و بالا آمدن ریشه زبان

إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ * قُلِ انْتَضِرُوا إِنَّا مُمْتَضِرُونَ

ص: 10

موضع شفتان (لب ها)

مخرج حرف واو

جمع شدن لبها بدون برخورد با هم، همراه با ارتعاش تارهای صوتی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا

موضع خیشوم (فضای بینی)

صدایی که از فضای بینی خارج می شود را «غنه» گویند که ویژه دو

حرف میم و نون است.

وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ * كَانَتْهُمْ بُيُوتٌ مَرصُوصٌ * إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ * وَالنَّخْلَ بِاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ

تمرین

سوره های «مطففین، لیل و کافرون» را تلاوت و در تلفظ حروف آن دقت فرمایید.

ص: 11

اشاره

ضرورت بحث

سبب تشخیص حروف هم خرج از یکدیگر می شود.

تعریف صفت

اشاره

کیفیت تولد، خروج حرف از منخرج آن

و به دیگر سخن

حالت هایی که در هنگام اداء حروف در دستگاه تکلم پدید می آید «صفات حروف» نامند.

صفات بر دو قسمند

الف. ذاتی: جزء جدایی ناپذیر حرف

ب. عارضی: جزء ذات حرف نیست بلکه بر اثر ترکیب حرف با حرکات و مجاورت با حروف، دیگر عارض بر حرف می شود.

صفات ذاتی نیز بر دو قسم است یا متضاد است یا غیر متضاد

صفات اصلی (متضاد)

1. جهر

ص: 12

ارتعاش تارهای صوتی در هنگام تلفظ حرف که در نتیجه صدای حرف، بلند شنیده می شود.

2. همس

عدم ارتعاش تارهای صوتی در هنگام تلفظ حرف که در نتیجه صدای حرف، آهسته شنیده می شود. حروف مهموسه «فَحْتَهُ شَخْصٌ سَكَّتْ»

3. شدت

حبس جریان هوا در هنگام تلفظ حرف. حروف شدید: «اجدت طبقک»

وَ جَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ * إِنَّمَا تُوْعَدُونَ لَصَادِقٍ * وَ السَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ

4. رخوه

جریان هوا و صوت در هنگام تلفظ حرف.

فَقَرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ * وَ السَّقْفِ الْمَرْفُوعِ

تذکر

حالت بین رخوه و شده را توسط گویند که ویژه حروف «لم نرع» است.

5. استعلاء

بالا- رفتن ریشه زبان بطرف کام بالا در هنگام تلفظ حرف که در نتیجه حرف، درشت و پرحجم اداء می شود. حروف مستعلیه: ص ض ط ظ ق غ خ

فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ * وَ مَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ * وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ

ص: 13

6. استفال

پایین آمدن ریشه زبان بطرف کام پایین در هنگام تلفظ حرف که در نتیجه حرف، نازک و کم حجم اداء می شود.

7. اطباق

منطبق شدن بخشی از سطح زبان با سقف دهان در هنگام تلفظ حرف منظور از تطابق: شکل زبان با شکل سخت کام منطبق شدن

حروف مطبقة: ص ض ط ظ

8. انفتاح

عدم انطباق سطح زبان با سقف دهان

تمرین

سوره های «شمس و لیل» را تلاوت و در رعایت صفات درس دقت فرمایید.

ص: 14

1. صغیر

صدای سوت ماندی که هنگام تلفظ سه حرف «زای، سین، صاد» شنیده می شود.

2. قَلَقَلَه

ظاهر کردن صدای حرف در هنگام سکون، این صفت مخصوص «قطب جد» است.

3. تکریر

لرزش سر زبان در هنگام تلفظ حرف راء.

مقصود از ذکر آن، خودداری از انجام آن صفت است به ویژه هنگامی که راء، ساکن یا مشدد باشد.

4. نقشی

انتشار هوا در فضای دهان هنگام تلفظ حرف شین.

دقت شود که نباید هوا در جلوی دندانها متمرکز گردد که بوی سین به خود بگیرد.

ص: 15

کشیده شدن صدای حرف ضاد از ابتدای کناره زبان تا آخر آن.

لازم به ذکر است حرف ضاد دارای صفت رخوه است بنابراین در هنگام استطاله نباید هوا حبس شود.

6. نَبْرَه

صدای قوی و رسایی که از حرف همزه شنیده می شود.

7. بُحْه

گرفتگی صدا در هنگام تلفظ حرف حاء

8. نُنْث

دمیدن از سر زبان در هنگام تلفظ حرف ثاء

9. نُنْفَخ

دمیدن از لبها در هنگام تلفظ حرف فاء

تمرین

سوره «مزمّل» را تلاوت و در رعایت صفات درس دقت فرمایید.

ص: 16

درس چهارم : احکام حروف (صفات عارضی)

1. تفخیم و ترفیق

تفخیم

درشت و پر حجم ادا کردن صدای حروف مستعلیه که عبارتند از:

ص ض ط ظ ق غ خ

خَالَاتِكُمْ - أَصَابِعُهُمْ - يُضَاعِفُهَا - طَائِفَتَيْنِ - ظَهْرَكَ - غَيْرِي - قَبْلَكَ

ترفیق

نازک و کم حجم ادا کردن صدای حرف

تغلیظ و ترفیق حرف لام جلاله الله

تغلیظ

همان تفخیم است که در مورد حرف لام لفظ جلاله الله بکار می رود؛ تغلیظ لام، زمانی است که حرکت قبل از لام «فتحه یا ضمه» باشد و الف بعد از آن نیز تفخیم می شود.

نَصْرُ اللَّهِ - فَرَضَ اللَّهُ - عَلَى اللَّهِ - وَاتَّقُوا اللَّهَ

ترفیق

ص: 17

اگر حرکت قبل از لام لفظ جلاله الله «کسره باشد حرف لام ترقیق می شود و الف بعد از آن نیز ترقیق می شود.

فِي سَبِيلِ اللَّهِ - بِسْمِ اللَّهِ - بِاللَّهِ - لِلَّهِ

تفخیم و ترقیق حرف راء

قاعدہ کلی

فتحه و ضمه عامل تفخیم و کسره عامل ترقیق حرف راء هستند.

حالت نوک زبان در هنگام تفخیم حرف راء

نوک زبان به طرف بالا متمایل می گردد.

حالت نوک زبان در هنگام ترقیق حرف راء

نوک زبان به طرف پایین متمایل می گردد.

موارد تفخیم حرف راء

1- «راء» مفتوح و مضموم؛ مانند: رَسُولٌ - فِرَاراً - رُقُودٌ - خَبِيرٌ - غُرُوراً

2- «راء» ساکنِ ماقبلِ مفتوح و مضموم؛ مانند: آریبِ - قُرْبِی - الْقَمَرِ - الزُّبْرِ

3- «راء» ساکنِ ماقبلِ ساکنِ ماقبلِ مفتوح و مضموم؛ مانند: وَالْفَجْرِ - وَالْوَتْرِ - بِكُمُ الْيُسْرِ - بِكُمُ الْعُسْرِ

4- «راء» ساکن بعد از الف و و او مدی؛ مانند نَار - الْقَرَار - نُور - الْغُرُور

ص: 18

5- قبل «راء» ساکن همزه وصل باشد. مانند: رَبِّ اِزْجَعُونِ - اِنْ اِرْتَبْتُمْ اِزْجَعُوا اِلَى اٰیٰتِكُمْ

6- بعد از «راء» ساکن، حرف استعلاء باشد (بشرطی که در یک کلمه باشند).

مانند: فِرْقَةٌ - اِرْصَادًا - قِرْطَاسٍ

موارد ترفیق حرف راء

1. راء مکسور

رِزْقًا - رِيْحٌ - حَرْقُوهُ - اَنْذِرِ النَّاسَ - نُذِرْ

2. راء ساکن ماقبل مکسور

مَرْيَةَ - اُحْصِرْتُمْ - عَسِرٌ - قُدِرْ

3. راء ساکن ماقبل ساکن ماقبل مکسور

سِحْرٌ - ذِكْرٌ - خَبِيرٌ

4. راء ساکن ماقبلش حروف لین باشد. خَيْرٌ - سَيْرٌ

درس پنجم: ادغام

اشاره

یکی دیگر از احکام حروف ادغام است

ادغام

حذف حرف ساکن و مشدد نمودن حرف بعدی

فایده ادغام

ص: 19

يُدْرِكُكُمْ - قُلْ لَهُمْ كه خوانده می شوند: يُدْرِكُكُمْ - قُلْ لَهُمْ

دو حرف همخرج باشند ولی در صفات متفاوت (مثل پدر و مادر و فرزندان)

1. مدغم (طاء) مدغم فيه (تاء)، مانند بَسَطَتْ (بَسَطَتْ) - فَرَطْتُمْ

2. مدغم (تاء) مدغم فيه (طاء)، مانند قَالَتْ طَائِفَةٌ (قَالَ طَائِفَةٌ)

3. مدغم (دال) مدغم فيه (تاء)، مانند عَبَدْتُمْ (عَبَّيْتُمْ)

4. مدغم (تاء) مدغم فيه (دال)، مانند اجيبت دعوتكما (اجيب دعوتكما)

5. مدغم (ذال) مدغم فيه (طاء)، مانند اذظلموا (اظلموا)

6. مدغم (ثاء) مدغم فيه (ذال)، مانند يلهت ذلك (يلهدلك)

7. مدغم (باء) مدغم فيه (ميم)، مانند اركب معنا (اركم معنا)

ادغام طاء در تاء به صورت ناقص است. چون صفت اطباق طاء باقی می ماند.

توضیح بیشتر

ادغام تام :

ادغامی است که در آن حرف اول کاملاً از بین رفته و اثری از آن بر جای نماند.

ادغام ناقص:

ادغامی است که در آن، صفتی از صفات بارز حرف اول در حرف دوم باقی بماند.

مقاربین

دو حرفی که در منخرج یا در صفات، نزدیک به هم باشد.

1. لام ساکن در حرف راء، مانند قُلْ رَبِّ (قُرْبِ) - بَلْ رَبُّكُمْ (بِرَبُّكُمْ)

2. قاف ساکن در حرف کاف که در قرآن فقط یک مورد و در کلمه (اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ) پیش آمده و آن را اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ می خوانیم.

3. نون ساکن در «لام، راء، میم، واو، یاء»

مِنْ لَدُنْ - مَنْ رَجِمَ - مَنْ مَعِيَ - مِنْ وَلَدٍ - مَنْ يَقُولُ

تمرین

سوره اسراء آیات 23 الی 58 را تلاوت و در موارد ادغام متماثلین و متجانسین و

مقاربین دقت فرمایید

ص: 21

درس ششم: احکام میم ساکن

در نزد 28 حرف سه حکم دارد

1- ادغام 2- اخفاء 3- اظهار

1. ادغام

میم ساکن در حرف میم ادغام متماثلین می شود

إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ - وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ - كُنْتُمْ مَرْضَى - يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعاً

2. اخفاء

میم ساکن در حرف باء

إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ - أُمَّ بِهِ جَنَّةَ

نحوه اداء اخفاء

ادا کردن حرف در حالتی بین اظهار و ادغام همراه با غنه بطوری که لبها بهم نچسبند.

3. اظهار

تلفظ حرف از منخرج خودش نزد 26 حرف باقیمانده

تَمْسُونَ - تَمْتَرُونَ - لَعَلَّكُمْ - تَتَّقُونَ - خَمراً

سوره یس تمرین گردد.

ص: 22

درس هفتم: احکام نون ساکن و تنوین

1- اظهار 2- ادغام 3- إقلاب 4- اخفاء

تنوین و نون ساکنه، حکمش بدان ای هوشیار

کز حکم آن زینت بود اندر کلام کردگار

در یرملون ادغام کن، در حرف حلق اظهار کن

در نزد (باء) قلب به میم، در (مابقی) اخفا بیار

1- اظهار

در نزد حروف حلقی

حرف حلقی شش بودای باوفا

همزه، هاء و عین و حاء و غین و خاء

وَ قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ

2- ادغام

در نزد حروف یرملون

(یاء): مَنْ يَقُولُ - يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ

(راء): مَنْ رَحِمَ - غَفُورٌ رَحِيمٌ

(میم): مَنْ مَعِيَ - فَتَحاً مُسْتَأْذِناً

(لام): مِنْ لَدُنْ - رِزْقًا لَكُمْ

(واو): مِنْ وَالدِ - أُمَّةً وَاحِدَةً

(نون): إِنْ نَشَأْ - حِطَّةً نُنْفِئُكَ

3- اقلاب

تبدیل کردن نون ساکن و تنوین به حرف میم ساکن در نزد حرف باء

دو مرحله در اقلاب: 1. نون تبدیل به میم می شود 2. میم در باء اخفا می شود.

أَنْبِئْتُهُمْ - سَمِيعًا بَصِيرًا - مِنْ بَعْدِهِمْ - وَقَعَّ بِهِمْ

4- اخفاء

نزد 15 حرف باقیمانده

کیفیت اخفاء

نون به محل تلفظ حرف بعد از خود نزدیک شده، در این حال صوت بصورت غنّه دو حرکت، ادامه پیدا کرده و آنگاه حرف مابقی به سهولت و آسانی تلفظ می گردد.

لازم بذکر است که ادغام بدون غنه داریم اما اخفاء بدون غنه نداریم.

خَيْرٌ ثَوَابًا - رُكِّنٍ شَدِيدٍ - جَنَاتٍ تَجْرِي - فَاَنْصُرُنَا فِنْطَارًا

تمرین

سوره های «دخان و واقعه» را تلاوت و در رعایت احکام نون ساکنه دقت فرمایید.

غنّه

ص: 24

غنه صفت ذاتی و اصلی دو حرف میم و نون است و باید به میزان دو حرکت صدا در خیشوم امتداد یابد.

جمع بندی موارد غنه بدین قرار است

1. میم و نون مشدد فلکماً - انهم

2. ادغام میم ساکن در میم ساکن در میم جاءهم ما عرفوا

3. ادغام نون ساکن و تنوین در دو حرف میم و نون کتاب من عند الله

4. ادغام نون ساکن و تنوین در دو حرف واو و یاء لکل وجهه - من یعجبک

5. اخفاء میم ساکن نزد حرف باء وهم بالآخرة - أرسلتم به

6. اقلاب نون ساکن و تنوین نزد حرف باء من بعد - یؤمن بالله

7. اخفاء نون ساکن و تنوین نزد حروف مابقی عن ذکرنا - فمن شاء - من قبل - من فوقها

تمرین

سوره «صافات» را تلاوت و در رعایت موارد غنه دقت فرمایید.

ص: 25

درس هشتم: قصر و مد

الف. قصر

ادای حروف مدی بطور طبیعی و بدون کشش اضافی

ب. مد

کشش صوت در حروف مدی بیش از حالت طبیعی

کشش صوت را در حروف مدی به میزان دو حرکت (قصر) و سه حرکت را (فوق قصر) و چهار حرکت را (توسط) و پنج حرکت را (فوق توسط) و شش حرکت را (طول) نامند.

ج. اسباب مد

همزه - سکون - تشدید

انواع مد

اگر سبب مد، همزه باشد دو نوع مد بوجود می آید

مد متصل - مد منفصل

1. مد متصل

حرف مد و همزه در یک کلمه باشد.

مقدار کشش 6 5 4

ص: 26

مثال: يَشَاءُ - سَيِّئَتْ - سُوءٌ

2. مد منفصل

حرف مد در آخر کلمه و همزه در ابتدای کلمه بعد باشد.

مقدار کشش 5 4 2

بِمَا أُنزِلَ - فِي أَنْفُسِهِمْ - كَفَرُوا إِلَى - عَلَيْهِ إِلَّا - مَا لَهُ أَخْلَدَهُ

چند نکته

میزان مد منفصل بیشتر از مد متصل نباشد.

رعایت توازن در مد متصل و منفصل الزامی است.

اگر سبب ، مد، سکون باشد سه نوع مد پدید می آید

مد لازم - مد عارضی - مد لین

3. مد لازم

مدی که سبب آن سکون ذاتی بوده و در حالت وقف و وصل ثابت است

مقدار کشش 6

ق - الَمْ - الْآنَ - حَاجٌ - أَتَّحِجُّونِي

ص: 27

4. مد عارضی

مدی که سبب آن سکون عارضی است

سکون عارضی

سکونی که بر اثر وقف بر آخر کلمه، عارض (ایجاد) می شود.

مقدار کشش 642

تُكَدِّبَانِ (تُكَدِّبَانِ) - تَعْلَمُونَ - تَعْلَمُونَ - عَلِيمٌ (عَلِيمٌ)

5. مد لین

اگر بجای حروف، مدی حروف لینه آمده، و سکونش یا ذاتی است یا عارضی

حروف: لین واو و یاء ساکن ماقبل مفتوح

مقدار کشش 642 اگر سکونش عارض باشد و 6 حرکت اگر سکونش ذاتی باشد.

مثال سکون ذاتی (عَيْنُ) در (کهیعص) و (حم عسق)

مثال سکون عارضی خَوْفٍ (خَوْفٍ) - خَيْرٍ (خَيْرٍ)

ص: 28

بسمه تعالی

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

با اموال و جان های خود، در راه خدا جهاد نمایید، این برای شما بهتر است اگر بدانید.

(توبه : 41)

چند سالی است که مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه موفق به تولید نرم افزارهای تلفن همراه، کتابخانه های دیجیتالی و عرضه آن به صورت رایگان شده است. این مرکز کاملاً مردمی بوده و با هدایا و نذورات و موقوفات و تخصیص سهم مبارک امام علیه السلام پشتیبانی می شود.

برای خدمت رسانی بیشتر شما هم می توانید در هر کجا که هستید به جمع افراد خیراندیش مرکز بپیوندید.

آیا می دانید هر پولی لایق خرج شدن در راه اهلبیت علیهم السلام نیست؟

و هر شخصی این توفیق را نخواهد داشت؟

به شما تبریک میگوئیم.

شماره کارت :

6104-3388-0008-7732

شماره حساب بانک ملت :

9586839652

شماره حساب شبا :

IR390120020000009586839652

به نام : (موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه)

مبالغ هدیه خود را واریز نمایید.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

